

Το πρότυπο του «Μέντορος» στην εποχή μας*

Πρόλογος

Στους χαλεπούς καιρούς που βιώνουμε, και ιδίως στο πλαίσιο της Πανεπιστημιακής μας Κοινότητας, τίθεται και το εξής ζήτημα: Αρκεί η μετάδοση της γνώσης από τους διδάσκοντες στους διδασκόμενους ή απαιτείται, επιπλέον, ο διδάσκων -ο «Δάσκαλος»- να υπηρετεί και ένα πρότυπο επιστήμης και ζωής, προκειμένου να επιτελεί την αποστολή του στο ακέραιο; Με άλλες λέξεις έχουμε σήμερα ανάγκη από «Μέντορες»; Η ειδικότερη αναφορά στην Πανεπιστημιακή μας Κοινότητα δικαιολογείται και από το ότι στην Χώρα μας, όπως προκύπτει από τις διατάξεις του άρθρου 16 παρ. 5 και 6 του Συντάγματος, ακολουθούμε, διαχρονικώς, το κλασικό ευρωπαϊκό πρότυπο της «σωματειακού» -και όχι «ιδρυματικού», κατά την αγγλοσαξωνική παράδοση, κατ' εξοχήν δε στις ΗΠΑ- χαρακτήρα οργάνωσης του Πανεπιστημίου. Ήτοι της οργάνωσης που ανταποκρίνεται στην αρχή της «*Universitas Magistrorum et Scholarium*», δηλαδή της ένωσης διδασκόντων και διδασκομένων. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα επιβάλλει μια σύντομη ανασκόπηση αφενός ως προς το ποιες είναι οι ρίζες του όρου «Μέντωρ». Και, αφετέρου, ως προς το αν εντός του πεδίου της σύγχρονης Μάθησης νοείται μια μορφή «Μέντορος» και τι μπορεί τούτο να συμβολίζει.

I. Μέντωρ: Από τον Μύθο στην Ιστορία.

Πίσω στις ρίζες λοιπόν, κάμποσες χιλιετίες πριν, με οδηγό τα Ομηρικά Έπη.

A. Φεύγοντας από την Ιθάκη, για να συμμετάσχει στον Τρωικό Πόλεμο, ο Οδυσσέας αφήνει «στο πόδι» του τον επιστήθιο φίλο του, τον Μέντορα τον Ιθακήσιο, για να φροντίζει «τα του οίκου» του και, πρωτίστως, ν' ασκεί καθήκοντα ενός είδους «οδηγού» του γιού του, του Τηλεμάχου.

1. Κατά την Μυθολογία, η θεά Αθηνά έπαιρνε την μορφή του Μέντορος και συνόδευε τον Τηλέμαχο, σε αναζήτηση του πατέρα του, του Οδυσσέα. Όπως, επίσης, συμπαρίστατο στον Τηλέμαχο, όταν αυτός έσπευδε σε βοήθεια του πατέρα του, π.χ. κατά την διάρκεια της «μνηστηροφονίας».

2. Είναι φανερό πως, ήδη από τότε, με την «μετάβαση» από τον αυθεντικό Μέντορα τον Ιθακήσιο στην θεά Αθηνά, προστάτιδα και οδηγό του Τηλεμάχου ως τον γυρισμό του Οδυσσέα, έχουμε τα πρώτα δείγματα της συμβολικής μετουσίωσης του Μέντορος.

B. Πολλές και πολυπρισματικές υπήρξαν, στην συνέχεια, οι αναφορές στον ρόλο του Μέντορος. Για να έλθουμε στην δική μας εποχή, μάλλον πρέπει να σταθούμε σε μια κρίσιμη περίοδο που συμπυκνώνει, με σχεδόν ιδανικό τρόπο, την ιστορία και την λογοτεχνία. Πρόκειται για την περίοδο μεταξύ 1693 και 1694, όταν ο François de Salignac de la Mothe Fénelon συνέγραψε το περίφημο εκπαιδευτικό του μυθιστόρημα-πραγματεία, με τίτλο «*Les aventures de Télémaque*» («*Οι περιπέτειες του Τηλεμάχου*»).

1. Ο Fénelon ήταν σπουδαίος θεολόγος αλλά και, γενικότερα, άνθρωπος των γραμμάτων, με εξαιρετικά φιλελεύθερες για την εποχή του απόψεις ως προς την εκπαίδευση. Το κατά τ' ανωτέρω εκπαιδευτικό του μυθιστόρημα, «*Οι περιπέτειες του Τηλεμάχου*», γράφτηκε ως μια μορφή οδηγού για την εκπαίδευση του νεαρού Δούκα της Βουργουνδίας, στον οποίο ο Fénelon έδωσε την μορφή του Τηλεμάχου, με την θεά Αθηνά να τον συμβουλεύει για την ολοκλήρωση της εκπαίδευσής του. Για την ιστορική ακρίβεια, «*Οι περιπέτειες του Τηλεμάχου*» ασκούσαν δριμύτατη κριτική στην γενικότερη εκπαιδευτική πολιτική της Γαλλίας, όπως αυτή διαμορφωνόταν σύμφωνα με τα άκρως συντηρητικά -απολύτως αναχρονιστικά, κατά τον Fénelon- πρότυπα του Λουδοβίκου ΙΔ' και της αυλής του. Το έργο του Fénelon είχε και πρωτοφανή απήχηση στην τότε Ευρώπη, μεσ' από πολλές μεταφράσεις.

2. Δεν είναι, κατά συνέπεια, υπερβολή να δεχθούμε πώς ο ρόλος και οι συμβολισμοί του «*Μέντορος*» στην δική μας εποχή ανάγονται, κατ' εξοχήν, στις «*περιπέτειες του Τηλεμάχου*» του Fénelon και αναδεικνύουν το μέγεθος του «*εκπαιδευτή-συμβούλου*», ο οποίος μπορεί να εμπνεύσει, πρωτίστως ως πρότυπο, ένα νέο άνθρωπο, προκειμένου αυτός να ολοκληρώσει, μέσ' από την μόρφωσή του και την αντίστοιχη στάση ζωής, την όλη προσωπικότητά του.

II. Ο σύγχρονος «Μέντωρ».

Μπορούμε, άραγε, ιδίως στο πλαίσιο της κατά τ' ανωτέρω Πανεπιστημιακής μας Κοινότητας, να δεχθούμε ότι ο ρόλος του «*Μέντορος*», μέσα στο πεδίο της μαθησιακής διαδικασίας -υπό την διπλή, βεβαίως συμπληρωματική, διάσταση της έρευνας και της διδασκαλίας- είναι δυνατό να λειτουργήσει;

A. Πιστεύω πως στο κρίσιμο αυτό ερώτημα η απάντηση πρέπει να είναι καταφατική, υπό τις εξής όμως, αμφιδρόμως λειτουργούσες εν προκειμένω, προϋποθέσεις:

1. Πρώτον, ότι ο «Μέντωρ» εκπροσωπεί και εκφράζει ένα αυθεντικό πρότυπο μιας ολοκληρωμένης, στο δικό του πεδίο του επιστητού -αλλ' ακόμη και πέρ' από αυτό, με την έννοια του ότι οφείλει να αντιπροσωπεύει ένα *minimum* «κοσμοθεωρίας», ως προς την αποστολή της μάθησης- προσωπικότητας. Και, δεύτερον, ότι ο «Μέντωρ» δεν επιβάλλει, σ' εκείνους προς τους οποίους απευθύνεται, το δικό του πρότυπο, όσο και αν είναι πεπεισμένος για την πληρότητά του. Αλλά, πολύ περισσότερο, ανοίγει σε αυτούς νέους δρόμους, αφήνοντάς τους ν' ασκήσουν ελεύθερα το δικαίωμα της επιλογής, a fortiori δε και της αμφισβήτησης των κατεστημένων αντιλήψεων.

2. Και για να γίνω κάπως σαφέστερος: Ο σύγχρονος «Μέντωρ» μπορεί να διεκδικήσει αυτό τον ρόλο στο πλαίσιο της μαθησιακής διαδικασίας -ιδίως δε σ' εκείνο που αφορά την Πανεπιστημιακή μας Κοινότητα- όταν, πριν απ' όλα, ο ίδιος έχει φθάσει σ' ένα αρκούντως πλήρες επίπεδο μόρφωσης. Και μάλιστα μιας μόρφωσης που, οπωσδήποτε, εκτείνεται όσο το δυνατόν στο σύνολο του επιστητού, μέσα στο οποίο κινείται η εξειδίκευσή του. Πλην όμως, ταυτοχρόνως, το υπερβαίνει, κατ' ανάγκην, και παρέχει τα εχέγγυα μιας στέρεης γενικότερης «κοσμοθεωρίας» μάθησης, πολλώ μάλλον όταν η σύγχρονη Μεθοδολογία των Επιστημών καταδεικνύει πως δεν υπάρχουν απόλυτα στεγανά μεταξύ τους.

3. Ο σύγχρονος «Μέντωρ» πρέπει να είναι ο «Δάσκαλος», ο οποίος εμπνέει τον διδασκόμενο «Τηλέμαχο» να του μοιάσει, όχι μόνο με την έννοια του να τον φθάσει ως προς την μόρφωση. Αλλά και με την έννοια του να μιμηθεί τον εν γένει τρόπο ζωής του και δημιουργίας του. Και τούτο προσθέτει στους ώμους του σύγχρονου «Μέντορος» το ακόλουθο βάρος: Τότε μόνο μπορεί να εμπνεύσει τον διδασκόμενο ως πρότυπο, υπό την κατά τ' ανωτέρω έννοια, όταν, επιπλέον, ασκώντας στην πράξη την Επιστήμη του, το πράττει χωρίς καμία «έκπτωση» ως προς την πιστή τήρηση της κοινώς αποδεκτής επιστημονικής δεοντολογίας. Και ακόμη περισσότερο, το πράττει υπό όρους που δείχνουν ότι και αυτή η άσκηση της Επιστήμης στην πράξη, έχει ως πρώτιστο στόχο την επιβεβαίωση και την αναγκαία προώθησή της κατά την αποστολή της. Μια τέτοια στάση, κυρίως εκ μέρους των μελών της Πανεπιστημιακής μας Κοινότητας, είναι τόσο περισσότερο σημαντική για το ίδιο το Πανεπιστήμιο, όσο συνιστά, επιπλέον, μια έμπρακτη και γενναία απάντηση στην «μικρόψυχη» μισθολογική του αντιμετώπιση εκ μέρους της Πολιτείας, η οποία αρνείται να κατανοήσει, ιδίως στην σημερινή συγκυρία, ακόμη και το νόημα της κατά Ματθαίον (δ',4) ρήσης: «*Ουκ επ' άρτω μόνω ζήσεται άνθρωπος*».

B. Πέραν τούτων όμως, ο σύγχρονος «*Μέντωρ*» δικαιολογεί τους αντίστοιχους συμβολισμούς της οντότητάς του μόνον όταν, ως «*Δάσκαλος*», μένει πιστός στα στοιχειώδη προτάγματα της διδασκαλίας και της μάθησης, όπως αυτά πηγάζουν από τα δεδομένα της εν γένει επιστημονικής μεθοδολογίας.

1. Προς αυτή την κατεύθυνση το πρώτιστο μέλημά του είναι να κατανοεί ότι η μετάδοση της μάθησης, διά της διδασκαλίας, επ' ουδενί σημαίνει την επιβολή, προς τον διδασκόμενο, των επιστημονικών αντιλήψεων που ενστερνίζεται ως διδάσκων. Κατά συνέπεια, ο σύγχρονος «*Μέντωρ*» δεν διδάσκει, κατά το «*αυτός έφα*», μέσ' από ένα «*Ιερό Βιβλίο*». Αντιθέτως, οφείλει να είναι απέναντι σε κάθε «*δόγμα*», άρα απέναντι σε κάθε είδους κατεστημένες αντιλήψεις. Και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό, ώστε να ωθεί τον διδασκόμενο να τον αμφισβητήσει και να τον ξεπεράσει, υπό όρους ευγενούς άμιλλας, στο πεδίο της επιστημονικής δημιουργίας.

2. Τούτο, άλλωστε, προκύπτει αβιάστως και από τις επιταγές της σύγχρονης Μεθοδολογίας των Επιστημών. Δοθέντος ότι, κατά γενική παραδοχή και ομολογία, η Επιστήμη προάγεται και οδηγείται στην οριακή της καταξίωση μόνο μέσ' από την επιλάθειση των εκάστοτε δεδομένων της. Όπως αντιθέτως, η εμμονή με μια, δήθεν «*παραδεδεγμένη*», θέση ισοδυναμεί με καταστροφική επιστημονική υποχώρηση και υπαναχώρηση, η οποία μας φέρνει πίσω στις μακρινές προκαταλήψεις της «*αυθεντίας*» και του «*δόγματος*». Προκαταλήψεις, τις οποίες πρώτοι «*γκρέμισαν*» οι Προσωκρατικοί, ενώ το τελικό «*χτύπημα*» μάλλον οφείλεται, φυσικά μεταγενεστερώς -περί το 170 π.Χ. και ύστερα- στον Καρνεάδη τον Κυρηναίο. Ο οποίος, ολοκληρώνοντας την προηγούμενη διδασκαλία του Αρκεσίλαου του Πιταναίου -καταγόμενου από την Πιτάνη της Μικρασιατικής Αιολίδας- διατύπωσε την άποψη ότι η «*απόλυτη γνώση*» είναι απλώς ψευδαίσθηση, αφού ο άνθρωπος δεν κατέχει, ούτε μπορεί να κατέχει, την απόλυτη και «*αιώνια*» αλήθεια.

3. Τα προαναφερόμενα εξηγούν αλλά και αιτιολογούν, όπως νομίζω, το ότι για να οριοθετήσουμε τον ρόλο του «*Μέντορος*» στην εποχή μας, και ιδίως στο πεδίο της Πανεπιστημιακής μας Κοινότητας -που οφείλει να κινείται, πάντα, και μέσα στο πλαίσιο του κοινού μας Ευρωπαϊκού Πολιτισμού- πρέπει να γυρίσουμε πίσω στις ρίζες της ουσιαστικής Μάθησης. Τις ρίζες, δηλαδή, που προσδιορίζουν και αναδεικνύουν το νόημα και την αποστολή της Μάθησης και της μαθησιακής διαδικασίας, ως αποστολής που έχει βασικό

στόχο την ολοκλήρωση της προσωπικότητας του Ανθρώπου, κατά τον προορισμό του.

Επίλογος

Οι ως άνω θέσεις, αναφορικά με το πρότυπο του σύγχρονου «Μέντορος», ίσως «ηχούν», ως ένα σημείο, με τρόπο που «αποπνέει» έναν ρομαντισμό, ο οποίος αγγίζει τα όρια της ουτοπίας. Όμως η, όποια, τεκμηριωμένη εξιδανίκευση του προτύπου του σύγχρονου «Μέντορος» όχι μόνο δεν είναι ουτοπική αλλά, όλως αντιθέτως, υπηρετεί εκείνο, το οποίο το πρότυπο αυτό οφείλει να εκφράζει και να εκπροσωπεί, κατ' εξοχήν στην περίπλοκη και ταραγμένη εποχή μας, όταν οι προκλήσεις για τον Άνθρωπο και την Ανθρωπότητα γίνονται ολοένα και πιο ορατές, ολοένα και πιο επώδυνες και, επέκεινα, επικίνδυνες. Όσο για την περί ρομαντισμού κριτική που θα μπορούσε να μου ασκηθεί, την αποδέχομαι πλήρως. Με την έννοια ότι δεν πρέπει να ξεχνάμε πως ο Ρομαντισμός εν γένει -άρα και στον τομέα της Μάθησης- υπήρξε ένα πραγματικά «επαναστατικό» κίνημα του Πνεύματος, προορισμένο να σπάσει τα δεσμά της συντήρησης του «δόγματος» και της «αυθεντίας». Και, όπως ήδη τονίσθηκε, τέτοια δεσμά δεν ταιριάζουν, κατ' ουδένα τρόπο, στην πραγματική Μάθηση ούτε, κατά λογική ακολουθία, στο πρότυπο του σύγχρονου «Μέντορος», όπως προσπάθησα να το περιγράψω.

Δημοσιεύθηκε στο ένθετο "Τέχνες και Γράμματα" της Εφημερίδας "Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ" της Κυριακής 25 Απριλίου 2021, σελ. 12.